

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยววน้ำตกยะลุง ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส¹

นายศุภชุน ประชุมกาเยาะมาตี²
ผศ.ดร.มุฮัมหมัดอิลียาส ญาปริง³

บทคัดย่อ

จากการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึง มาตรการและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของคนในชุมชนและผู้นำพื้นที่ เพื่อทราบถึงแนวทางการหารายได้ของคนในชุมชนจากการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเพื่อทราบถึงแนวทางการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักหลายฝ่าย คือ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น หัวหน้าอุทยานบูโด-สุโหงปาตี ประธานกลุ่มจิตอาสารักษถิ่น และประชาชน ทั้งหมดนี้ได้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก

การศึกษาได้พบว่า ทุกฝ่ายได้ตระหนักเห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ และรักษาไว้ให้ธรรมชาติอยู่ไปจนถึงลูกหลานสืบไป

คำสำคัญ : ชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้และสามารถหมุนเวียนเงินตราระหว่างประเทศ และสามารถขยายเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทย มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลากหลายทั้งธรรมชาติ ศิลปะ และประเพณี แต่ทรัพยากรหลักที่ไทยใช้เป็นจุดขายมาโดยตลอดมี 2 อย่างคือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในมิติใหม่ ควรเน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกมากยิ่งขึ้นและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์โดยตรงประเด็นที่สำคัญยิ่งเพราะเมื่อประชาชนในชุมชนได้ตระหนักถึงประโยชน์จากวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่แล้ว ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกถึงคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมนั้นๆ อันจะส่งผลให้เกิดความพยายามในการอนุรักษ์อย่าเป็นรูปธรรม การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้กับท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างมากมา เนื่องจากการกำหนดนโยบายและแผนการท่องเที่ยวถูกกำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐและตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อ

¹ บทความเรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยววน้ำตกยะลุง ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส” ซึ่งได้ผ่านการสอบเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผศ.ดร.มุฮัมหมัดอิลียาส ญาปริง

² นักศึกษาปริญญาโท โครงการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

สนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแค่ฝ่ายเดียว ปัจจุบันทิศทางการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ประกอบกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่กำลังดำเนินการ ได้มุ่งเน้นการพัฒนาสู่ชุมชนซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ให้ความสำคัญ กับการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางต่อจากนี้ไปจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545)

การสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเรื่องที่ดีที่ก่อให้เกิดความร่วมมือของภาคประชาชน ในขณะที่ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กำลังได้รับความนิยมและสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากชุมชนสามารถยกระดับและดึงศักยภาพที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนมาพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพให้เกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมจะทำให้การพัฒนาในระดับประเทศบรรลุตามวัตถุประสงค์ไปด้วย ตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เพื่อสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (<http://masterplan.andamanecotourism.com>)

ตำบลเกาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส มีพื้นที่ 22.91 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบลุ่ม มีภูเขาหนาแน่นแถบทางทิศตะวันตก จรดเทือกเขาบูโด ระหว่างตำบลเกาะมาตีกับอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ในตำบลเกาะมาตี มีด้วยกัน 6 หมู่บ้าน (www.thaitambon.com) หนึ่งในหมู่บ้านของตำบลเกาะมาตี เป็นพื้นที่ที่มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คือ หมู่ที่ 5 บ้านปะลุกา มีอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ร.9 และน้ำตกขนาดเล็กอยู่สองฟากฝั่งของอ่างเก็บน้ำ ชื่อว่า น้ำตกลูโป๊ะแลแตและน้ำตกลูโป๊ะลือซง หรือเรียกน้ำตกทั้งสองรวมกันว่าน้ำตกยะลูตง ซึ่งเป็นที่เรียกของคนในชุมชนและผู้มาท่องเที่ยว เพราะทางเข้าของน้ำตกทั้งสองนั้นอยู่ระหว่างบ้านปะลุกาและบ้านยะลูตง ซึ่งบ้านปะลุกาจะไม่มีผู้คนรู้จักมากนัก จะรู้จักในนามบ้านยะลูตง น้ำตกทั้งสองฟากฝั่งเป็นต้นน้ำของคนในชุมชนที่จะใช้ในการอุปโภค-บริโภค และสำหรับการเกษตรรวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียงและตำบลใกล้เคียง จากที่เป็นแค่น้ำตกขนาดเล็กภายในหมู่บ้าน มีแค่คนในพื้นที่เท่านั้นที่รู้จัก แต่ปัจจุบัน น้ำตกทั้งสองฟากฝั่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้น เมื่อเยาวชนในพื้นที่มีความคิดริเริ่มที่จะเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับน้ำตกทั้งสองนี้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อน้ำตกทั้งสองเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทำให้หน่วยงานราชการในพื้นที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของน้ำตกทั้งสอง และมีความต้องการให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่เพื่อยกระดับและกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ ผู้คนจากที่อื่นได้เข้ามาท่องเที่ยวตามที่ได้ประชาสัมพันธ์ไว้ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากเปิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ย่อมเกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ขยะ การเผาไหม้ เป็นต้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ถูกทำลาย เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข เพราะน้ำตกทั้งสองเป็นต้นน้ำของคนในพื้นที่ อีกทั้งการเผาไหม้อาจก่อให้เกิดไฟไหม้ป่าได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคประชาชน หน่วยงานราชการต่างๆในพื้นที่ ต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาและวางมาตรการร่วมกันในการควบคุม ดูแลและอนุรักษ์ธรรมชาติไม่ให้เกิดเสื่อมโทรม โดยให้ภาคประชาชนร่วมกับหน่วยงานราชการในพื้นที่สามารถบริหาร

จัดการและกำหนดทิศทางการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ตลอดจนรับผิดชอบ รับผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งตามมา ซึ่งหากมีการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนเพื่อตอบสนองทางเศรษฐกิจ สังคม และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างความเป็นอัตลักษณ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีสติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นอกจากจะไม่เป็นการทำลายระบบนิเวศน์แล้วยังสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับธรรมชาติ ซึ่งภาคประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รับผิดชอบต่อ รับประโยชน์ร่วมกัน และจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติภายในชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์และคนในชุมชนผู้ใช้น้ำอุปโภค-บริโภค จำเป็นอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องหันมาสนใจสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนที่มีความสวยงามให้มีความสวยงามต่อไป และเป็นแกนหลักที่จะวางมาตรการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ไปในทางที่ดี

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทราบถึงมาตรการและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของคนในชุมชนและผู้นำพื้นที่
- 2) เพื่อทราบถึงแนวทางการหารายได้ของคนในชุมชน
- 3) เพื่อทราบถึงแนวทางการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยว

การให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่นมีส่วนร่วม(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,2541) องค์กรประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลประสบความสำเร็จประการหนึ่ง คือ การที่ประชาชน กลุ่มต่างๆ และองค์กรอื่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้แนวทางในการเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรต่างๆมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) การสำรวจศักยภาพของประชาชน กลุ่ม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำรวจแล้วสรุปและจัดทำเป็นรายงานฉบับหนึ่งชี้ให้เห็นสภาพและความพร้อมของประชาชน กลุ่ม
- 2) การพบปะพูดคุยและการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจ ประธานกรรมการบริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ควรออกไปพบปะและพูดคุยกับประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรวบรวมไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้น

3) การจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวและก่อให้เกิดการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

2. แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน (Community Base Tourism)

เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจในกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาถึงระดับปฏิบัติการ เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญในสถาบันการศึกษา ประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น โดยมีแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถเสนอเป็นมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, 2543:5-7)

- 1) ด้านภูมิศาสตร์ หากนำมิติทางด้านภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนสามารถเกิดได้ทั้งในชนบทและเมือง เนื่องจากเป็นลักษณะ ของแหล่งรวมของชุมชนเหมือนกัน
- 2) ด้านกิจกรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบ การท่องเที่ยวชุมชนนั้นครอบคลุมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่กว้างขวางมาก เช่น การเดินป่า ดูนก ส่องสัตว์ พายเรือ รวมถึงกิจกรรมที่สร้างสรรค์ โดยการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงปัจจัยหลักในชุมชนนั้นๆ
- 3) ด้านการจัดการ การจัดการทางด้านการท่องเที่ยวชุมชนให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของชุมชน การรักษาไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติที่สวยงาม สภาพสังคม วัฒนธรรมของชุมชน

3. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สุรเชษฐ์ เชษฐมาส และดร.รชนี เอมพันธ์ (2538) : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่เป็นพื้นฐานหรือหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (nature-based) รวมถึง แหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและทรงคุณค่าในพื้นที่นั้นๆ
- 2) เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ (responsibly travel) และ มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable management) ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ หรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างต่ำและช่วยส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากกว่าการท่องเที่ยวที่เคยส่งเสริมกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันที่เรียกว่า conventional tourism ซึ่งมักจะเป็นการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะใหญ่ๆ ที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับผู้ประกอบการ หรือบริษัทนำเที่ยวเท่านั้น
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning) และการให้การศึกษา (education) เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจและประสบการณ์ที่มีคุณค่า ซึ่งจะสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องทางด้านการอนุรักษ์ ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น

4. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการสภาพแวดล้อม ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ในทุกขั้นตอน เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและชี้ประเด็นปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผล การแก้ไขปัญหาและอุปสรรค การทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรหลายประเภท เพื่อให้เกิดความสมานไมตรี จึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (กรรณิกา ชมดี,2524 อ่างใน ตรีวิจิตร เขาแก้ว,2546)

5. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดงานและรายได้ต่อบุคคลจำนวนมาก ทั้งที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรงและในกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่นๆ เช่น การนำเที่ยวขายของที่ระลึก รถเช่า ร้านอาหาร และร้านถ่ายรูป แต่ในทางกลับกันเมื่อการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ย่อมก่อให้เกิดโทษ กล่าวคือ ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้สัดส่วนการใช้แรงงานในภาคเศรษฐกิจหลักเปลี่ยนไปด้วย นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจทำให้การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมมากขึ้น เนื่องจากผู้ได้ประโยชน์โดยตรงอาจเป็นคนเฉพาะกลุ่มและอาจเป็นคนจากต่างถิ่น ประชาชนในพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สมควรได้รับประโยชน์แต่กลับไม่ได้รับประโยชน์นั้นๆ เป็นต้น

7. ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยแบ่งศึกษางานวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น คืองานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับงานวิจัยศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

งานศึกษาของพรพรรณ เปล่งปลั่ง (2548) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา ตลาดน้ำตลิ่งชัน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันและศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ยาใจ ศรีวิโรจน์และคณะ (2543) ได้ทำการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนกับการสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน กรณีศึกษา หมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนาในกระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเปลี่ยนแปลงสังคมภายใต้บริบทของการดำเนินโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาง

วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้ศึกษาวิจัยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth interviews) และการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งจะทำให้การสัมภาษณ์เชิงสนทนาบุคคลต่างๆ ซึ่งเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (โดยใช้การวิจัยภาคสนาม) แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

1.1 วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ งานวิจัย วารสาร หนังสือ และสืบค้นข้อมูลจาก Internet เป็นข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ไม่ถูกทำลายเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.2 วิธีวิจัยสนาม (Field Research)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive หรือ Judgmental Sampling) โดยผู้ศึกษาวิจัยมีเหตุผลบางประการในการที่จะเลือกประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน บทสรุปจากการลงพื้นที่ศึกษาในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกยะลุตง ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส สำหรับพื้นที่นี้ยังคงเป็นอำนาจการดูแลของอุทยานบูโด-สุโหงปาตี ซึ่งทางอุทยานยังไม่ได้ลงไปสำรวจอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด แต่มีแนวทางในการที่จะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของชุมชน ส่วนทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีไม่ได้มีอำนาจเต็มตัวในการจัดการส่วนนี้ แต่ก็ได้วางแผนการไว้หลายอย่างเพื่ออำนวยความสะดวกและได้มีการจัดทำป้ายรณรงค์การทิ้งขยะลงถัง หากทางอุทยานมอบอำนาจให้ทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการก็จะเป็นสิ่งที่ดีอย่าง หากท้องถิ่นสามารถดูแลเองจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น แต่ทางอุทยานได้เสนอมาว่า จะทำการโดยอ้อมได้ แต่ต้องขออนุญาตหรือทำหนังสือมาให้ทางอุทยานให้ถูกต้องหรือทำงานแบบบูรณาการร่วมกับอุทยาน ซึ่งหากมองทางตัวแทนผู้นำท้องถิ่นที่มองว่าการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ดูแลความสะอาด อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ให้เกิดความสูญเสีย ให้ชาวบ้านร่วมกันวางกฎระเบียบในการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในส่วนนี้ หากทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ชาวบ้านจะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม ทางด้านกลุ่มจิตอาสารักษถิ่นเห็นว่าต้องมีการประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านรับรู้ถึงกิจกรรมที่จะดำเนินการ ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ต้องมีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรม หากเมื่อไรที่ชุมชนเข้มแข็งก็จะสามารถดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และนั่นคือทรัพยากรของทุกคนที่จะต้องร่วมกันกำหนดทิศทางร่วมกัน ทางด้านที่ปรึกษาอำเภอได้ให้ความเห็นว่า ควรที่จะมีป้ายรณรงค์ห้ามตัดไม้ทำลายป่า จัดให้มีป้ายบอกการปฏิบัติตน มีข้อตกลงของหมู่บ้าน (ฮุกงปากัด) โดยผู้ควบคุมของสถานที่ท่องเที่ยว ให้มีป้าย แนะนำสถานที่ บอกเส้นทาง เป็นต้น สิ่งแรกที่เราต้องสังเกตเห็นและตระหนักคือการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนนั้น คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวที่ต้องเป็นไปในเชิงของการอนุรักษ์ ต้องช่วยกันวางแนวทาง มาตรการและการจัดการ เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง ชุมชนจะสามารถรับมือกับสถานการณ์และปัญหาต่างๆได้

จากการลงพื้นที่ศึกษาแนวทางการหารายได้ของคนในชุมชน สำหรับแนวทางการหารายได้ของชาวบ้านนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีให้ชาวบ้านขายของได้ตามสะดวก แต่ต้องไม่ล้ำเขตอุทยาน แต่จะทำในรูปแบบอื่นไม่ได้เพราะจะขัดกับระเบียบของอุทยาน แต่หากองค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีมีอำนาจในการบริหารจัดการ ทางหน่วยงานได้มีการเตรียมการไว้แล้ว ซึ่งทางหน่วยงานท้องถิ่นเองก็ไม่สามารถสั่งการได้ ซึ่งทางอุทยานนั้นได้ให้เปิดเป็นร้านค้าได้ แต่ต้องไม่เข้ามาในเขตอุทยานดูแล หรือให้องค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีทำหนังสือขออนุญาตจากอุทยาน หรือให้องค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีทำโครงการโฮมสเตย์ ให้ผู้ที่มาเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ด้วย หากครัวเรือนใดสนใจให้ลงทะเบียนแจ้งสิทธิ์เป็นการหารายได้เข้าครัวเรือนอีกด้วย ซึ่งจะมองว่าทั้งสองหน่วยงานไม่ได้ห้ามให้มีการค้าขาย แต่การค้าขายต้องไม่กระทบกับธรรมชาติและไม่ได้ขัดกับระเบียบของอุทยาน แต่หากมีสินค้าที่แตกต่างกันออกไปหรือมีวิธีหารายได้จากวิธีอื่น จะทำให้รายได้จะมาจากหลายทางที่หลากหลาย ทางด้านกลุ่มจิตอาสาสมัครถิ่นมองว่า หากว่าทุกฝ่ายมีส่วนร่วม การจะสร้างรายได้เข้าชุมชนก็คงไม่น่าจะมีปัญหา หน่วยงานในพื้นที่ เจ้าของพื้นที่ตามกฎหมายและชาวบ้านช่วยกันสร้างความเป็นหนึ่ง รายได้ในส่วนนี้คงทำได้ เช่น ร้านค้า เปิดศูนย์บริการต่างๆ เป็นต้น รายได้ตรงนี้ก็ยังสามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ ทางด้านชาวบ้านเองก็มองว่าการค้าขายเป็นวิธีเดียวที่จะสามารถหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอย่างมากมาย จนลืมนึกไปว่า หากวันหนึ่งนักท่องเที่ยวเริ่มลดลงไปก็จะทำให้ขาดรายได้ไปเช่นกัน ซึ่งทางที่ปรึกษาอำเภอได้เสนออีกทางว่า น่าจะขออนุญาตทางชลประทานให้เปิดอ่างเก็บน้ำเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจอีกหนึ่งที่เป็นการจัดกิจกรรม ปั่นเรือถีบ พายเรือ ในอ่างเก็บน้ำ แล้วเก็บค่าบริการจากผู้มาเที่ยวด้วยราคาที่ไม่แพงแต่ถ้าหากทุกฝ่ายมีการทำงานแบบบูรณาการกัน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็จะสามารถทำได้ โดยให้คนในชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อน โดยให้หน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดทิศทาง วางแผนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่และอุทยาน

จากการลงพื้นที่ศึกษาแนวทางการรักษาความปลอดภัยและการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย การรักษาความปลอดภัยและการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาเยาะมาตีได้วางจุดดำหรือจุดขยะไว้ตามจุดต่างๆ และจัดชุดอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนหรือไปดูแลความเรียบร้อย อีกทั้งจัดกลุ่มจิตอาสาช่วยกันรักษาความสะอาดในพื้นที่ ซึ่งทางอุทยานจะเข้ามาช่วยอีกแรงอาจจะส่งเจ้าหน้าที่อุทยานบางท่านไปดูแลความเรียบร้อย แต่ถ้ารักษาความปลอดภัยก็ต้องเป็นกำลังทางฝ่ายปกครอง ทางด้านผู้นำท้องที่อาจจะให้ชุดกองอาสาสมัครรักษาดินแดนไปดูรักษาความ

ปลอดภัย ส่วนเรื่องขยะให้จัดทำป้ายรณรงค์ห้ามทิ้งขยะ โปรดช่วยกันรักษาความสะอาดและให้มีถังขยะวางไว้ในแต่ละจุด ทางด้านกลุ่มจิตอาสารักษารักษาถิ่นมองว่า ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมกับพื้นที่ตรงนี้มากขึ้น ต้องมีความรู้สึกรักษาหวงแหนทรัพยากร รักษาความปลอดภัยกันเองหรือให้เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดินแดนเข้ามาดูแลเพิ่มเติม และต้องรณรงค์ให้รักษาความสะอาด เคารพสถานที่ เคารพกฎกติกาของสถานที่โดยจะเน้นให้ชาวบ้านมีบทบาทให้มากที่สุด ทางด้านชาวบ้านมองว่า ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลความเรียบร้อย เป็นหูเป็นตา และรักษาความสะอาด และทางด้านที่ปรึกษาอำเภอได้ให้มุมมองว่า ควรจัดทำโครงการธนาคารขยะเป็นทุนการศึกษาหรือ อาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกา โดยการแยกขยะแล้วนำขยะมาเป็นทุน โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นรับผิดชอบและจัดกลุ่มจิตอาสาให้รับหน้าที่จัดการเรื่องขยะ ส่วนเรื่องความปลอดภัยให้จัดทำจุดสกัดโดยชุดคุ้มครองหมู่บ้าน คัดกรองทางเข้าและทางออก ห้ามนำสิ่งต้องห้ามขึ้นมาที่ท้องเที่ยว เช่น อาวุธ อาหาร ของมีเงินมา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวน้ำตกยะลุตง ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาสสามารถได้มาซึ่งข้อเสนอแนะและ ผู้ที่จะนำเอาผลการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางการศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป ดังนี้

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ควรมีการปรึกษาหารือระหว่างกันเพื่อหาแนวทางในการวางมาตรการและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน
2. ควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมและมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ
3. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น ในฐานะเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อจะได้รับรู้ถึงการใช้อย่างเหมาะสมจากทรัพยากร และการอนุรักษ์ทรัพยากรของตนเองให้ยั่งยืน รวมถึงการปลูกฝังแนวคิดให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันมากกว่าการแก้ไขปัญหา
4. ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน การสร้างจิตสำนึก การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ศึกษาและปฏิบัติจริง
5. ควรมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ปรับภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ตลอดจนการกำหนดกฎระเบียบต่างๆในการใช้ทรัพยากรและการท่องเที่ยวให้เป็นในเชิงอนุรักษ์
6. ควรศึกษาและส่งเสริมอาชีพอื่นๆที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเน้นอาชีพที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น งานภูมิปัญญาท้องถิ่น งานหัตถกรรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

การศึกษาเรื่องศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนกรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวน้ำตกยะลุตง ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส หากมีการศึกษาค้างต่อไป มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรบริหารเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาเรื่องดังกล่าว
2. ควรลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักชุมชน
3. ควรเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนก่อนลง

พื้นที่

บรรณานุกรม

- กฤษดา ชู่อารักษ์. 2552. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:กรณีศึกษาบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอตอแยเสก๊็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต(เศรษฐศาสตร์ การเมือง)บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่.
- การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช.(2555).การจัดการความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน. ค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2561, จากwww.nstpots.go.th.
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบลหมู่บ้าน(พิมพ์ครั้งที่3, หน่วยที่8).
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา.(2546).การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.(2527).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548).การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.กรุงเทพฯ:เพชรแอนด์ ดีไซน์.
- พจนา สวนศรี. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พจิต ตามประทีป.(2549).การวางแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน:กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร.ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์.
- พรพรรณ เปล่งปลั่ง. (2548). เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา ตลาดน้ำตลิ่งชัน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.(2548).การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว.นนทบุรี: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันรักษ์ มิ่งมณี นา คิน .(2531).การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิริกมล ศรีเดช. (2545). ศึกษาเรื่องตลาดดอนหวาย:พื้นที่การท่องเที่ยวและการบริโภค.
- เสรี เวชบุษกร.(2538).จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์:อุทยานแห่งชาติ.กรุงเทพฯ.กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.